

Hajduné Dr. László Zita⁵⁰⁸: A Fair Play szellemisége, mint a sport sajátos értéktöbblete

Absztrakt: A fair play gondolatát – a tiszta eszközökkel játszott, sportszerű játékot – már kisiskoláskortól kezdve, az iskolai testnevelés és sport foglalkozásain magukba szívják a tanulók. A pedagógus tevékenysége során számtalan olyan nem várt versenyszituáció adódhat a verseny illetve a mérkőzés pillanatában, amely befolyásolhatja az eredményes nevelői munkát.

A Fair Play szellemisége, mint a sport sajátos értéktöbblete

*„A sport megtanít becsületesen győzni vagy emelt fővel veszíteni.
A sport tehát mindenre megtanít”.
Ernest Hemingway*

A fair play asportszerűség, a tiszta eszközökkel játszott mérkőzés az ellenféllel szemben tanúsított sportszerű magatartás eszméje. A sport egyik legnemesebb tényezője, és ez az eszme azért is fontos, mert csak a sportszerű mérkőzés jelent igazi élvezetet, szórakozást. A fair play egyszerre jelenti a szabályok, az ellenfél, a bíró döntéseinek, a közönség, valamint a játék szellemének tiszteletét, a csapatszellemet, a lojalitást, valamint az önértéket a győzelemben éppúgy, mint vereség esetén. A eredeti kifejezés az angol *fair* (becsületes, korrekt, tisztességes) és *play* (játék, játszma) szavakból ered, de manapság az egész világon elterjedten használják, nemcsak a sportban, hanem az élet más területein is.

A sport jellegéből adódik, hogy az élesedő versenyszituációkban a testnevelő tanárok és az edzők számára olyan kihívást jelent, amely az elvárt eredményközpontúság érdekében mind gyakrabban „felejteti el” a játék üzenetét a sport világában. A versenyhelyzetben a sportolók mindent elkövetnek a győzelemért, ezért sokszor a játék hevében követnek el szabálytalanságot az ellenféllel szemben.

Alapfogalmak meghatározása

Ahhoz, hogy a továbbiakban megértsük a téma fontosságát az alábbi *alapfogalmak meghatározása* szükséges:

- *Fair Play*: a tiszta eszközökkel játszott mérkőzés és az ellenféllel szemben tanúsított sportszerű magatartás eszméje.
- *Sikerorientáltak*: szeretnek kockáztatni. Legerősebb a motivációjuk, ha a feladat sikerének vagy kudarcának valószínűsége azonos.
- *Sikervágy*: a sporttevékenységek elérése sikerélményt okoz, amely kellemes érzelmi hatást vált ki a sportolóból - reális célok kitűzése.
- *Kudarckerülők*: nem szeretnek kockáztatni, bizonytalanok. Vagy a nagyon nehéz, vagy a nagyon könnyű feladatokat kedvelik.
- *Kudarcfélelem*: a teljesítmény csökkenését eredményezheti. Az a sportoló, aki különös hajlamos a kudarcra való félelemre a versenyszituációban erős szorongást él át.

A Fair Play fogalma a következő alapelvekben fejezhető ki. Ezek éppúgy érvényesek a játékosokra, mint a mérkőzéssel kapcsolatos bármely személyre.

Alapelvek:

- Tiszteletben kell tartani a játékszabályokat, valamint a különböző bajnokságok, tornák szabályzatát.

⁵⁰⁸ Pécsi Tudományegyetem, Sporttudományi és Testnevelési Intézet, zita@gamma.ttk.pte.hu

- Minden erőfeszítést meg kell tenni az ellenféllel, a játékvezetőkkel és a mérkőzésen résztvevő minden más személlyel /nézőkkel, csapatvezetőkkel, a médiák képviselőivel/ szembeni sportszerű magatartás érdekében.
- A mérkőzés minden résztvevőjét ösztönözni kell, hogy e viselkedési szabályokat betartsa, ennek megfelelő magatartást tanúsítson a mérkőzés előtt, alatt és után, bármi legyen is a mérkőzés eredménye és a játékvezető döntése [1].

A versenyszellem, a sportszerűség, veszíteni tudás képessége a sporttevékenység szabályozásában szerepet játszik. A sportoló nevelése egyénre szabott nevelésként jelenik meg, amely hatással van a sportbeli célok megvalósítására. A különböző korosztályoknál az életkori sajátosságokat figyelembe véve más és más pedagógiai módszereket kell alkalmazni.

A Fair Play szellemisége

A sportszerűség és annak betartásának nyomon követése, valamint a versenyszabályok korlátok közé szorítása minden sportágban alapvető, hiszen SZABÁLYOK NÉLKÜL NINCS JÁTÉK, ez az a szemlélet, amely hosszútávon elősegíti a sportágak fejlődését. A mérkőzések, a versenyszituációk folyamatában feltételezhető, hogy senki nem követ el szándékosan szabálytalanságot, hanem vagy gondatlanságból, vagy a szabályok ismeretének tájékoztatlansága miatt hibáznak. Az egyéni-, és a csapatjátékok sajátosságai, hogy egyre szervezettebb, célokért való küzdelmekben a csapatok és azok játékosai mindent elkövetnek – akár a szabályok áthágásával vagy a sportszerűség figyelmen kívül hagyásával – hogy az adott mérkőzést vagy versenyt *minden körülmények között* megnyerjék, így az élesedő versenyhelyzet mind gyakrabban „felejteti el” a játék üzenetét a sport világában.

A Fair Play szellemisége a sportszerűségmegtettesítője az élet bármely területén, az egyén viselkedésének, magatartásának magas erkölcsi elismerése, mert nem csap be senkit és nem alkalmaz tisztességtelen eszközöket másokkal szemben.

A Fair Play a becsületes, tiszta játék, többet jelent a szabályok betartásánál: a barátság eszméjét, a másik tiszteletben tartását, amegfelelő szellemben való játékot képviseli. Elsősorban gondolkodásmódot jelent – hiszen minden fejben dől el –, és nem csupán viselkedésformát! A fair play egyrészt elutasítja a csalást, a versenyszabályok kijátszását, másrészt a doppingszerek használatát, a fizikai és szellemi erőszakot, az esélyegyenlőtlenséget és a korrupciót.

A Fair Play eszmeisége magába hordozza az erkölcs iratlan törvényeinek megfelelő viselkedését, amely a tisztességes, példamutatóan korrekt magatartást, a „fair magatartást” foglalja magába, az írott és iratlan szabályok betartása, a belső értékrend alapján.

A tanulói viselkedést, magatartásformát sok tényező befolyásolhatja, így már kisgyermekkortól meghatározók lehetnek a személyiségbeli jegyek a sportolói magatartás kialakítására, mint például a motiváltság, az érdeklődés határozott irányultsága a sport felé, a teljesítményigény, a magas igénynívó, az aktivitás, magas fokú affektivitás, a sikeréhség, élménykeresés, az akarat erő, fegyelmezettség, a bátorság. A sportszerűtlenséget, véleményünk szerint két tényező is meghatározhatja, egyrészt mennyire vagyunk képesek a másik helyébe képzelni magunkat mennyire rendelkezünk empátikus képességgel illetve mennyire vagyunk képesek tolerálni a versenytárs magatartásmódját, másrészt mennyi tapasztalatot szereztünk az évek során?

A fair play és a nevelés kapcsolatának elemzése során olyan pedagógia problémák vetődhetnek fel, amelyek speciálisan a tiszta játék kapcsán ébrednek. Elsősorban a visszajelzés hiánya, ami nem megfelelő, illetve ez olyan pedagógiai deficittel is járhat, mint például, ha egy példaképnek tekintett sportoló nem az elvárható szellemiség szerint cselekszik.

A Fair Play történeti áttekintése

A Fair Play a sport alapja, ami nélkül lehet, de nem érdemes versenyezni. A versenyzők legyenek élsportolók, vagy szabadidős tevékenységet űző sportemberek, akkor válnak igazi sportolóvá, ha szemléletében és megnyilatkozásaiban is hordozza a Fair Play szellemiségét. A Magyar Olimpiai

Bizottság (MOB) egyik legrégebbi szakbizottsága - a Fair Play Bizottság, amely évről évre kiemeli és kitünteti azokat a versenyzőket, akik tetteikkel példát mutatnak a többi versenyzőnek és környezetüknek. Ilyen magyar vonatkozású elismerést mondhat magáénak, *Gyurta Dániel (2012)* aki a tragikus hirtelenséggel elhunyt egykori úszótársa, Alexander Dale Oen norvég versenytársa családjának adta át, saját érmének egyedi készítésű másolatát. A Magyar Olimpiai Bizottság tájékoztatása szerint a Nemzetközi Fair Play Bizottság budapesti ülésén Gyurta Dánielt utánpótlás kategóriában felterjesztették Fair Play-díjra, amelyet áprilisban, Párizsban, az UNESCO székházában, a Nemzetközi Fair Play Díj ötvenedik átadásán vehetett át a versenyző. A történet anamnézise, hogy a 2011-es sanghaji világbajnokságon 100 méter mellen aranyérmes Dale Oen a nyári játékok egyik nagy esélyesének számított, tragikus halála megrázta a világot. A norvég és a magyar fiú ráadásul barátként élt egymás mellett az úszótársadalomban, így aztán Gyurta felajánlása, gesztusa valóban szívből jött [2].

Kamuti Jenő, a magyar fair play „nagykövet” aki szerint viszont épp ez adhat kapaszkodót akkor, amikor egy társadalmat gazdasági és erkölcsi válság sújt. Dr. Kamuti Jenő aki, törvívóként olimpiai ezüstérmes, csapatban világbajnok sportemberként Nemzetközi Fair Play Világszövetség International Committee for Fair Play (C.I.F.P.) elnöke, főigazgatófőorvosa. 2000 óta irányítója, majd 2012-ben további négy évre kapott bizalmat tevékenységnek folytatására, ahol a minél kiterjedtebb kapcsolatok építését fogalmazta meg a fair play szellemiségének terjesztése érdekében, és bízik abban, hogy egyre több pozitív esetről hallunk majd és adhatunk hírt róluk az elkövetkezendő időszakban.

A Fair Play, mint szülői nevelés szerepe a sportolói személyiségjegy kialakításában

A személyiségjegyek külső hatásokra kialakult belső feltételeknek és öröklött diszpozícióknak (adottságoknak, lehetőségeknek) az egyénen belül kialakult egyedi, egyszeri, megismételhetetlen integrációja, amely meghatározza a viszonyulást, az alkalmazkodást a sportolói környezethez. A sportolói személyiség a személyen belüli pszichofizikai rendszerek dinamikus szerveződése, amely létrehozza az egyén jellegzetes viselkedés-, gondolat- és érzésmintáit, alkalmazkodását az adott versenyhelyzethez, versenyszituációhoz. A szülő nevelési folyamatában gyermekének sikeres teljesítményeit jutalmazza, dicséri, motiválja és adottságait ismerve reális feladatvállalásra bátorítja; a gyermek sikerének alapja a hatékonyságra, az önmegvalósításra való készítés lehetősége; teljesítő képes, és sikeres feladatmegoldó személyiség nevelése.

Ha a *gyermek siker orientált*, akkor a szülő a gyermekének sikeres teljesítményeit jutalmazza, dicséri, motiválja és adottságait ismerve reális feladatvállalásra bátorítja. A szülő nevelési folyamatában törekszik a siker alapjainak a hatékonyságra, az önmegvalósításra való készítésre.

A *kudarckerülő* személyiségjegyeket hordozó gyermeket a szülő bünteti sikertelenségeiért, és a kudarcot mindenképpen próbálja elkerülni. A kudarckerülés hátterében elsősorban a büntetéstől való félelem, másodsorban az eredménytelenség áll.

A testnevelő tanár/edző szerepe a sportolói személyiségjegyek kialakításában

Sikerorientált személyiségjegyek kialakításában a testnevelő tanár/edző szerepe nagy jelentőséggel bír, hiszen egész életre meghatározó lehet a mozgásos cselekvések végrehajtásában. A lehetséges siker motiválja a sportolót a sporttevékenységre, a testnevelő tanár/edző szakmaitudásával képes reális célokat kitűzni versenyzőjének, képes a kockázat vállalására. Az esetleges kudarcot igyekszik jól kezelni. A közepesen nehéz, számára jól körülhatárolható feladatokat kedveli, a túl könnyű feladat ugyanakkor nem jelent számára igazi sikert.

Kudarckerülő személyiségjegyeket hordozó sportolókvágya erősebb kudarc elkerülésére, mint a siker elérésének reménye. A kudarc nagyon hamar letöri és a kudarcot hajlamos saját képességei hiányának tulajdonítani. A siker esetén nem hiszi el, hogy saját magának köszönheti. Elsősorban

paradox feladatvállalás jellemzi őket, a túl nehéz vagy túl könnyű feladat vállalása kerül előtérbe. Ezek a versenyzők bizonytalanok önmagukban, szorongó típusú versenyzők.

A sikerorientáció meghatározó jellemvonások kompetencia csoportjai

A kompetenciát úgy kell tekinteni a mozgásos cselekvések végrehajtásánál, mint általános képességet, ami a tudáson, az eddig megszerzett tapasztalaton, a meglévő értékeken és az adott versenyszituációban a diszpozíciókon alapszik. A sport jellegéből adódóan igyekeznek, olyan *kompetenciákat foglal magába, amely bizonyos ismeretek körét (versenyhelyzet), a tudás alkalmazására való felkészültséget és a sportolónak a versenyszabályok által megadott sportteljesítmény sikeres teljesítéséhez szükséges tulajdonságait* jelenti.

A sikerorientáció meghatározó jellemvonásai a személyiségjegyek megfelelő kialakulása, amely az adott személyre jellemző tulajdonságok összességét jelenti, az egyén viselkedésében, magatartásában és cselekedeteiben, jelen esetben pedig sportolói tevékenységében való nyilvánulását. A személyiség tevékenységében kifejezésre jutó tulajdonságokat három alapvető csoportba sorolhatjuk:

- a készség, mint a tevékenység maximális begyakorlásának szintje, a sikeres végrehajtás feltétele.
- a jártasság, mint az elágazó vagy hiányos algoritmusú tevékenység a maximális begyakorlottság szintjét jelenti, a feladatvégzésnél és a hiányos problémamegoldásnál működik.
- a képesség, mint az eredményes tevékenység belső feltételeit, a mozgósítható belső erők összességét, mint teljesítőképeséget érthetjük alatta.

A sikerorientációt meghatározzák egyrészt a sportolói személyes kompetenciák, amelyek a következők az elhivatottság, az elkötelezettség, a fejlődőképesség, az önfejlesztés, a felelősségtudat, a kitartás, a kockázatvállalás, a megbízhatóság, a monotonia tűrés, az önállóság, a döntésképesség, az önfegyelem, a pontosság, a stressz tűrő képesség, a szorgalom, az igyekezet. Másrészt a társas kompetenciák a kapcsolatteremtő képesség, a kapcsolatfenntartó képesség, az interperszonális rugalmasság, az empatikus készség, a segítőkészség, a motiváló készség, a visszacsatolási készség, a tolerancia, a kommunikációs készség, a kompromisszumkészség, a konfliktuskerülő-, megoldó készség, a problémamegoldó képesség, a helyzetfelismerő képesség, a figyelemmegosztás-, összpontosítás képessége és az eredményorientált képesség.

A sport és az etikai normákelveinek összefonódása

A sportéletben az etikai normák a sportot olyan társadalmi és kulturális jelenségnek tekintik, mely - *ha a fair play szellemében űzik* - a társadalmat gazdagítják, az ön- és nemzettudatot erősítik, és elősegítik az egyének, csoportok, nemzetek közötti barátságot. A sport mindenkinek lehetőséget nyújt képességeinek felismerésére, fejlesztésére és kifejtésére, ezen kívül elősegíti az egyéni jólétet, a társadalmi együttélést és az egészséget.

Az etika íratlan szabályok – hagyományokon és szokásjogon alapuló értékek – összességét közvetíti, nem korlátozódik írott szabályok betartására. Az etikai kódex a játékosok, edzők, játékvezetők és csapatvezetők egymással szembeni helyes magatartását, és az alkalmazkodási szellemet is magában foglalja. Az etika azon a gondolaton alapszik, hogy képesek vagyunk beleélni magunkat, a mások helyzetébe, és ennek megfelelően cselekedni. Az etikai normáknak megfelelő magatartás egyre fontosabbá válik a mai sportban. Minél magasabb a színvonal, annál nehezebb a teljesítmény fokozása, és egyre kisebbé válik a különbség győztes és vesztes között. Ezzel együtt növekszik a kísértés, hogy meg nem engedett eszközökhöz nyúljunk, ha ez által megtehető a sikerhez szükséges utolsó kis lépés [3].

A sportszerűség kulcsszó minden versenyezni vágyó ember életében, legyen szó profi vagy amatőr játékosról. A tiszta, becsületes játék, amely folyamán a sportolók, edzők, szurkolók közösen, egymást tiszteletben tartva, a játék lényegéért: a közös élményért cselekszenek, belső indíttatásból élvezik a jó játékot, fair play-ként, azaz tiszta játék elnevezés alatt került be a köztudatba [4]. *A sport jellegéből adódóan rávilágít arra, hogy sokkal tisztábban kitapintható az etikus magatartás, mint az élet bármely területén.*

Egy sportcsapat a társadalomnak kicsinyített képe, a mérkőzés az életért való nemes küzdelem szimbóluma. Itt a játék alatt tanítja meg a sport az embert rövid idő alatt a legfontosabb polgári erényekre: az összetartásra, az önfeláldozásra, az önálló megítélésre, az abszolút tisztességre és mindenekelőtt a "fair play", anemes küzdelem szabályaira [5].

Jelen időszakban, amikor az egyes társadalmakban súlyos gazdasági és morális válság van, az élet minden más területén a sport történeti háttéréből kiindulva van hova visszanyúlni és mintákat adni a mai nemzedéknek. Úgy gondoljuk, hogy az ember elveszítheti pénzét, vagyonát, de az egyenes gerince mindig megmaradhat, és ezáltal is példává szolgálva az adott társadalomnak.

Összefoglalás

Az iskolai testnevelés és sport területén, a pedagógus tevékenysége során számtalan olyan nem várt versenyszituáció adódhat a verseny illetve a mérkőzés pillanatában, amely befolyásolhatja az eredményes nevelői munkát. Előadásomban arra szerettem volna rávilágítani, hogy sokszor egy pillanatnyi versenyszituációban hozott döntés meghatározó lehet az egész verseny vagy mérkőzés végkimenetelére. Éppen ezért tartom fontosnak, hogy olyan reális célokat tűzzünk ki a versenyzőinknek, amelyek nem ösztönöznek a sportszerűtlen magatartásra. A testnevelő tanárnak/edzőnek éppen azt a keskeny határt kell megtalálnia, hogy az egyre nagyobb teljesítménykényszer mellett is képesek legyenek tanulói/sportolói sportszerű magatartásukkal a megfelelő helyzetkezelési technika kiválasztására.

A fair play gyakran háttérbe szorul a mind inkább eredményorientált világban, de igazából minden fejből dől el.

Köszönet

A jelen tanulmány Szerzője ezúton szeretne köszönetet mondani a Pécsi Tudományegyetem, Sporttudományi és Testnevelési Intézetének, aki a TÁMOP-4.1.2.E-13/1/KONV-2013-0012 számú "Sporttudományi képzés fejlesztése a Dunántúlon" című pályázatban való részvételének köszönhetően lehetőséget biztosított, hogy azV. MAGYAR VILÁGTALÁLKOZÓ – MIKES JÓSIKA ALAPÍTVÁNY által megrendezésre kerülő NEMZETKÖZI MULTIDISZCIPLINÁRIS TUDOMÁNYOS, 6. BÁTHORY-BRASSAI Konferencián részt vehessenek.

Referenciák

- [1] http://hu.wikipedia.org/wiki/Fair_play
- [2] <http://www.nemzetisport.hu/uszas/uszas-gyurta-meghato-korulmenyek-kozott-adta-at-ermet-dale-oen-csaladjanak-2207079>
- [3] <http://www.sportetika.hu/irasok/a-sport-es-az-etikai-normak/>
- [4] *Tölgyesi Livia: A labdarúgás több mint sport – életminőség. „Futball-Sportélet-Etika, avagy a labdarúgás íratlan szabályai”. III. Sportetikai Szakmai Konferencia. Budapest. 2014.*
- [5] <http://www.ofi.hu/tudastar/hazai-fejlesztési/kompetencia-fogalmanak>